

Van vrijetijdsbesteding van ‘nietsdoenden’ naar vorming buiten schoolverband

De geschiedenis van de Haagse sport tot aan de Tweede Wereldoorlog

Dolf Pouw

Inleiding

De auteurs van veel boeken over de geschiedenis van Den Haag besteden nauwelijks aandacht aan de ontwikkeling van sport en geen enkele aandacht aan de lichamelijke opvoeding. Van Doorn (2002), die daarop wijst, roept mensen op om dit hiaat op te vullen. In dit artikel wil ik die handschoen oppakken.

Ik beschouw de sport en de lichamelijke opvoeding als een onlosmakelijk onderdeel van het sociaal-culturele leven en derhalve als ‘mensenwerk’ [Luypen (1962; 1969), Berger en Luckmann (1980), Lange (1979) en Giddens (1984)]. Aan Berger en Luckmann ontleen ik de volgende opvatting:

Gesellschaftsordnung ist nicht Teil der ‘Natur der Dinge’ und kann nicht aus Naturgesetzen abgeleitet werden. Sie besteht einzig und allein als ein Produkt menschliches tuns.¹

Bovenstaande geldt ook voor De Knop (1998) als hij sport op de volgende wijze duidt:

Wij zijn diegenen die de sport creëren, wij denken dat dat ergens ‘van boven’ komt, maar dat sport kan je veranderen, je kan de spelregels veranderen, ook de waarden en normen van de sport kan je veranderen.²

Omdat ik sport zie als een sociale constructie, besteed ik aandacht aan het sociaal-culturele leven eind 19de en begin 20ste eeuw en het interbellum, de jaren tussen de Eerste en Tweede Wereldoorlog. Respectievelijk de tijd waarin ook in ons land de sport en de lichamelijke opvoeding tot ontwikkeling worden gebracht en de tijd van de *roaring twenties*, de jaren met een sociale, artistieke en culturele dynamiek die in de jaren dertig zullen eindigen in de *Great Depression* van de *Wallstreet Crash*.

Voor de studie naar dit onderwerp heb ik veel bronnen geraadpleegd. De belangrijkste zijn het Haags Gemeentearchief, de edities van *Het Vaderland*, *Staat- en Letterkundig Nieuwsblad*, waarin opgenomen ‘De Nieuwe

Courant’ in de jaren 1920-1945³, de serie onderzoeken in het kader van ‘de Nederlandse cultuur in Europese context’ en een groot aantal proefschriften en studies op het terrein van de sport en de lichamelijke opvoeding. De informatie over de gemeentelijke bemoeienis met de sport en de lichamelijke opvoeding is gebaseerd op de *Handelingen van den Gemeenteraad van ‘s-Gravenhage*.

Ik maak veelvuldig gebruik van citaten en foto’s uit geraadpleegde boeken, uit de Beeldbank van het Haags Gemeentearchief (HGA) en van historische websites op internet. De citaten geven bijvoorbeeld veel informatie over de sfeer tijdens sportevenementen en hoe het er aan toe gaat in sportverenigingen. De foto’s illustreren dat en laten bijvoorbeeld de ontwikkeling van de sporttenues, sportattributen en sportvoorzieningen zien.

Het mag duidelijk zijn dat bovenstaande aanpak heel veel materiaal heeft opgeleverd. In dit artikel richt ik mij op twee vragen die vooral met sport in Den Haag te maken hebben:

- bestaat er zoiets als Haagse sport? en
- welke rol hebben de Nederlandsche Corinthians in de sportontwikkeling gespeeld?

Het sociaal-culturele leven eind 19de en begin 20ste eeuw

In de negentiende eeuw bestaat Den Haag uit drie stadsdelen: het Voorhout en omgeving, het Hofkwartier en Buurtschap 2005. Voor de ontwikkeling van de sport en de lichamelijke opvoeding zijn het Voorhout en omgeving en Buurtschap 2005 de belangrijkste stadsdelen.

Het Voorhout en omgeving is in de 19de eeuw het centrum van de macht in ons land. Dit stadsdeel wordt bewoond door de koninklijke familie en de hofhouding van ‘nietsdoenden’ waaronder veel adel zoals de baronnen Van Bienen van de Groote Lindt waarover later meer.

Met de 'nietsdoende klasse' - een begrip ontleend aan de socioloog Veblen, (1974) - wordt bedoeld op het Haagse conglomeraat van magistraten, adel, het koninklijk gevolg en hoge militaire officieren. De activiteiten van deze groepen zijn weliswaar gevarieerd, maar hebben als gemeenschappelijk economisch kenmerk dat zij niet-productief zijn. We moeten daarbij denken aan 'nietsdoen' in de vorm van het afleggen van visites, het maken van rijtoeren, het lid worden van clubs, het bijwonen of beoefenen van spel en sport, en het houden en fokken van (huis)dieren die de naam hebben edel en mooi te zijn. Vooral renpaarden, want die zijn duur, en deels nutteloos. Kortom: de in het oog lopende verspilling van waardevolle goederen als middel om het eigen prestige te onderstrepen.

Het valt dan ook te verwachten dat de 'nietsdoende klasse' zich op grond van haar geprivilegieerde positie niet ontvankelijk zal tonen voor een verandering van het sociaal-culturele leven. De 'nietsdoende klasse' is haast per definitie conservatief. Veblen (1974) merkt daarover op:

Het conservatisme van de nietsdoende klasse is zo'n opvallende trek, dat het langzamerhand zelfs als een teken van achtenswaardigheid erkenning heeft gekregen. Conservatisme is gepast, omdat het een kenmerk van de hogere klasse vormt. En omgekeerd is vernieuwing, die immers van de lagere klassen uitgaat, vulgair.⁴

Ik wijs op dat laatste punt omdat dit een rol speelt bij het gedachtegoed van de Nederlandsche Corinthians.

In de directe omgeving van het Voorhout bevinden zich niet minder dan zeven sociëteiten. Gelegenheden waar leden van de heersende macht elkaar kunnen ontmoeten.

Deze sociëteiten staan model voor de latere structuur en cultuur van het Haagse bolwerk van amateuristische sportverenigingen. Het verklaart ook waarom verenigingen in de Haagse takken van sport vaak een bal-lotagesysteem kennen en regels voor het maximum aantal leden dat de vereniging mag hebben.

Buurtschap 2005 is in die tijd allereerst 'de maag van Den Haag', de Denneweg is een straat met veel winkels die de bewoners van het Voorhout van levensmiddelen voorzien. Daarnaast is het ook het militaire centrum van ons land. In de directe omgeving van de Denneweg zijn maar liefst drie kazernes te vinden: de Frederiks-, de Oranje- en de Alexanderkazerne. Dat is niet vreemd

want de veiligheid van koninklijke familie en de hofhouding moet immers worden gewaarborgd. Verder is het Buurtschap ook het onderwijskundige centrum van Den Haag. In 1909 wordt er het Nederlands Lyceum gevestigd, het eerste lyceum in ons land. En het is ook het culturele centrum van Den Haag, met onder andere de Koninklijke Schouwburg, de Princessestheater, de Pulchri Studio en de Haagsche Dierentuin.

Haagse takken van sport

De sociaal-culturele situatie in deze twee stadsdelen verklaart grotendeels waarom juist in Den Haag takken van sport als de paardensport - met name de concours hippique, golf - populair onder de 'nietsdoenden' en schieten en schermen - veel beoefend door legerofficieren en onderofficieren - zo populair zijn. Het zijn alle takken van sport die door Haagse aristocraten en welgestelden worden georganiseerd en bestuurd. Deze bestuurders vervullen nationaal en ook internationaal een prominente rol in de ontwikkeling en stimulering van hun tak van sport. De eerste Haagse sportverenigingen hebben een sterk elitair sociëteitskarakter en de leden, voornamelijk aristocraten, welgestelden en studenten, leveren voor die tijd op sportief gebied topprestaties.

Net als zoveel leden van Europese koningshuizen, aristocraten en andere 'nietsdoenden' is Arnoud Nicolaas Justinus Maria van Bienen van de Groote Lindt een groot paardenliefhebber. Hij laat in 1882 op zijn landgoed Clingendael een 2100 honderd meter lange, ovale renbaan aanleggen, die na zijn dood in 1903 door de nieuwe eigenaar, Jochems, wordt uitgebouwd tot 'het Mekka van de internationale draf- en rensport in ons land': Duindigt. Verder is hij enige tijd voorzitter van de Nederlandsche Harddraverij- en Renvereniging.

Behalve de paardensport stimuleert hij nog andere takken van sport. Hij laat op Clingendael ook tennisbanen en een 9-holes golfbaan aanleggen en in 1894 opent hij The Old Clubhouse, dat uitgroeit tot de eerste golf- en countryclub met tennisbanen, een schietbaan - waarop de Jachtvereniging Nimrod schietoefeningen en een jaarlijkse wedstrijd mag houden - en een croquetveldje. Het is een sportclub van gelijkgestemden die in de openlucht hun vrije tijd doorbrengen met lichamelijke ontspanning.⁵ Met andere woorden, een sportsociëteit in de openlucht.

Om het aristocratische karakter van de Haagse concours hippique te tekenen volgt een citaat uit het verslag in *Het vaderland* van een concours hippique van 4 juli 1914:

Toeschouwers bij een concours hippique in Zorgvliet, 1909.
Bron: Beeldbank Haags Gemeentearchief

De fleurigheid was er helemaal uit, dien eerste regenachtigen Dinsdag, en geen stafmuziek van het regiment huzaren, noch het verdienstelijke strikje, dat de meest moderne wijsjes liet hooren, kon de stemming er in brengen.

Wat men het meest miste, was de aanwezigheid van het beste wat Den Haag kan bieden: de Haagsche vrouw! Zonder háár is een concours hippique geen half, doch slechts een kwart werk; zij moet kleur, fleur en geur aan het paardenfeest geven: zij weet en zij beseft dus haar onmisbaarheid.

Woensdag heeft ons vergoeding gebracht; met den zonnenschijn heeft de betere helft van de Haagsche bevolking haar intrede op de wandelpaden tusschen ring en tribunes gedaan. Zoo is Den Haag op zijn aller-

best! Wie waagt dit te ontkennen? Maar de mondaine gebeurtenis blijft behouden: zóó wil de heerscheresse van de residentie: de Haagsche vrouw!

Ook bij andere sportevenementen zoals de populaire schietwedstrijden, kan men een soortgelijk publiek ontwaren.

De Haagse sportverenigingen in die tijd hebben het karakter van sociëteiten voor aristocraten en welgestelden. Het eerste bestuur van de Koninklijke Haagsche Golf- en Country Club bestaat in 1893 uit: erevoorzitter sir Horace Rumbold; voorzitter baron Van Brien; secretaris Charles des Graz; penningmeester baron van Wassenaer van Rosante en de leden graaf Van Limburg Stirum, baron Van Pallandt, graaf Dumonceau, baron Groeninx van Zoelen en hofmaarschalk baron Clifford.

Van 1899 tot 1909 heeft er een tweede Haagse golfclub bestaan: de Oranje Golf Club op Scheveningen.

Deze club wordt opgericht door een *reverend*, een Engelse geestelijke, en een handvol van zijn vrienden. Met het doel om residerende ambassadeurs en andere 'voornamen vreemdelingen' - dat wil zeggen: van adel, rijk of diplomaat - de gelegenheid te bieden om golf te spelen. Het is in die tijd een mondaine club met een handjevol leden.

De in 1888 opgericht tennisvereniging Leimonias speelt aanvankelijk op De Bataaf. De Haagse chroniqueur Gram schrijft in 1893 over het tennis op De Bataaf:

Publiek bij de 16de
Nationale Schietwedstrijd
op de Nationale Schietbaan
in Loosduinen, 1915.

Bron: Beeldbank Haags
Gemeentearchief

‘Zoolang het seizoen het slechts toelaat, verzamelen zich daar eene vlucht levensluchtige jonge dames en heeren, die zich er in de zonderlingste kostumen met dit onderhoudende balspel bezighouden.’

De afgeschermdde banen en de:

‘(...) kleurige en dikwerf bont toegetakelde spelers en speelsters doen hem denken aan allerlei vogels in een dierentuin, die ieder in het voor hen afgepaald en omheind gedeelte rondhuppelen. Nu eens plotseling verwoed een heftig aanloopje nemen, dan weder als een ibis of een juffertje Van Nubië eensklaps stilstaan en het hoofd omdraaien.’

Enkele leden van Haagse tennisvereniging H.L.T.C. Leimonias in 1904; v.l.n.r. N. Broese van Groenou, Scheurleer, Van Haften, A. Broese van Groenou Bron: www.tennismuseum.nl

En er zijn meer Hagenaars die vinden dat serieuze mensen zich niet moeten inlaten met dit soort ‘ongezonde drukdoenerij’. Sterker nog, tennissers die in die tijd met hun naam in de krant verschijnen, kunnen er zelfs nadelige gevolgen voor hun carrière van ondervinden. Daarom kiest K.W.A. Beukema toe Water de schuilnaam K.W. Adrian, C. Ridder van Rappard het pseudoniem S.P. Eler en treedt Anthonie van Aken als tennisser naar buiten onder schuilnaam A.N. Thonie.

De naam Broese van Groenou en Beukema toe Water, maar ook die van andere aristocraten en welgestelden, als Van Hoboken van Hoedekenskerke, graaf van Bylandt, Van Tuyll van Serooskerken, Van Hogendorp, Coops, Feith en van legerofficieren als Bischoff van Heemskerck kan men in verschillende takken van sport (tennis en voetbal) tegenkomen in Den Haag.

Het sociaal-culturele leven in het interbellum

In het interbellum leiden de veranderingen in de sociaal-culturele situatie tot een sterke toename van (arbeiders) sportverenigingen en tot meer frivoliteit in de programma's van sportevenementen en feesten van sportverenigingen.

In het interbellum wordt in Den Haag een groot aantal (arbeiders)voetbalverenigingen opgericht. In buurten, bij bedrijven, op kantoren en in alle geloofskringen. Voor deze verenigingen worden ook eigen bonden opgericht, zoals in 1925 de Residentie Voetbal Combinatie die in 1927 overgaat in de Haagsche Kantoor Voetbal Bond (HKVB). En wat verder weg in 1919 de Diocesane Haarlemse Voetbal Bond (DHVB) met een district Den Haag. Vele van deze verenigingen beginnen hun ‘carrière’ in de ‘kelder’, de derde en vierde klasse van de Haagsche Voetbalbond, maar klimmen binnen tien jaar op naar de landelijke NVB. Het is dan ook niet verwonderlijk dat de oorspronkelijke eliteverenigingen beducht voor ze zijn.

Tabel 1 Aantal voetbalclubs in de vijf grootste voetbalsteden, 1920/21 – 1940/41

1920/21	1930/31	1940/41
Amsterdam (171)	Amsterdam (181)	Amsterdam (185)
Rotterdam (46)	Rotterdam (163)	Rotterdam (180)
Utrecht (40)	Den Haag (67)	Den Haag (130)
Den Haag (27)	Utrecht (50)	Utrecht (48)
Haarlem (21)	Nijmegen (32)	Nijmegen (38)
(Bron: Mol, 1998: 90)		

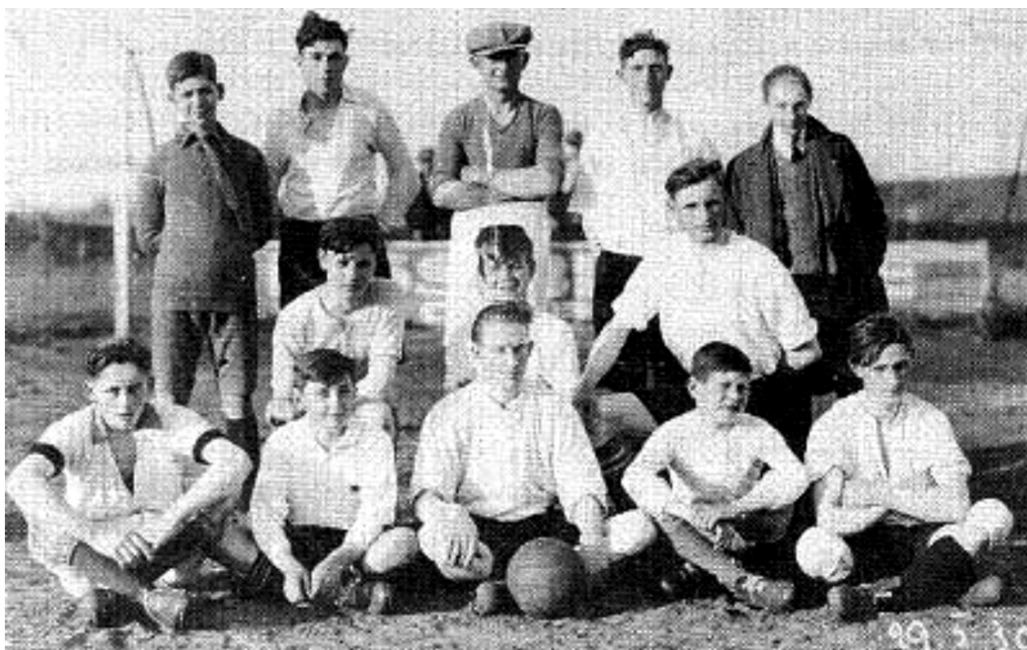

Het elftal van HVV uit 1896, staande v.l.n.r. K. Beukema toe Water, Schlusen en F. Beukema toe Water; zittend achter v.l.n.r. Coops, Van den Bosch, Kleyn, De Graag; zittend voor Pannekoek en Van Braam, Houckgeest, Monod de Froideville en Broese van Groenou.

Bron: www.dehaagsevoetbalhistorie.nl

De cijfers van Mol (1998) in tabel 1 tonen aan dat Den Haag door de ontwikkeling van het arbeidersvoetbal in het interbellum zijn achterstand in clubs ten opzichte van Amsterdam en Rotterdam relatief snel inloopt.

Voor de Wagenstraat en directe omgeving is het centrum van de Haagse frivoliteit. Men kan in bijna elk café-restaurant van enige omvang, onder het genot van

Het elftal van Maasstraat uit 1930; achterste rij v.l.n.r. Van Duinen, H. Wilke, Langerak, Smit en K. de Winter; middelste rij v.l.n.r. L. Wilke, Strang en Kooij; voorste rij v.l.n.r. De Vos, Vink, T. de Winter, Meere *Bron: www.haagsevoetbalhistorie.nl*

Het kampioenselftal van Scheveningen uit 1926. Bron: www.dehaagsevoetbalhistorie.nl

een drankje of tijdens het Thé-dansant, luisteren naar de muziek van een strikje, al dan niet vergezeld van een zanger, zangeres of humorist. Deze dansgelegenheden moeten aan strenge politievoorschriften voldoen, anders krijgen zij geen toestemming.

Het Scalatheater is het centrum van het vermaak en cultuur dit gebied. Dit theater is in 1918 net verbouwd en bevat alle toen denkbare glamour en glitter. Henri ter Hall en Louis Bouwmeester voeren er hun revues op, met sterren als Buziau, Louis Davids en Lou Bandy en Snip en Snap.

Om een indruk te geven van de frivoliteit van de programma's van sportevenementen en -feesten volgt het programma na de pauze van het zesdaagse ruitersfeest voor 'de H.H. Officiëren, Onderofficiëren, Korporaals en Manschappen van het Regiment Huzaren, ter gelegenheid van de 120ste herdenking van de oprichting van het Stamregiment in 1934':

PAUZE

Marokkinade, een spel van mensenwee in de Sahara.

Burlesk-Dramatisch gebeuren, zonder woorden, met Sabelgekleetter en Kruitdamp.

Tekst en spelleiding van Nico de Jong.

Tussen de nummers (van het gehele programma DP) optreden van de Clowns: Billy, Eugse en August.

Een 'burlesk-dramatisch gebeuren' en zeker het optreden van clowns komen voor het interbellum niet voor in het programma van een ruitersfeest. Hooguit 'stafmuziek van het regiment huzaren en een strikje dat moderne wijsjes laat horen'.

De Nederlandsche Corinthians

De sterke toename van arbeiderssportverenigingen in het interbellum leidt in Den Haag tot een veel fellere 'standenstrijd' tussen de oude eliteverenigingen en deze arbeidersverenigingen dan elders in ons land. En niet alleen in voetbal, maar ook in tennis en hockey.

In de beginjaren verstoren de (arbeiders)voetbalverenigingen de bestaande verhoudingen nog niet zo sterk, de eliteclubs weten hun dominante posities nog redelijk te behouden. Maar in de eindjaren twintig roept de ontwikkeling van het volksvoetbal steeds meer problemen op en in een laatste poging om het voetbal in de eliteclubs te beschermen, wordt in 1921 in Den Haag de vereniging de Nederlandsche Corinthians opgericht.

De naam Nederlandsche Corinthians is afkomstig van de Engelse voetbalclub *Corinthians FC* uit Londen, een

in 1882 opgerichte club van *gentlemen-amateurs* die alleen vriendschappelijke wedstrijden speelt tegen amateurclubs en zich weigert aan te sluiten bij de *Football League*, omdat de regels de club verbiedt te spelen om prijzen zoals bekerwedstrijden.

De Nederlandsche Corinthians geven een eigen periodiek uit: *De Corinthian*, geïllustreerd weekblad voor amateursport, *Nederlandsch Society Sportblad*. Het redactieadres is gevestigd aan Segbroeklaan 57 in Den Haag. Om een indruk te krijgen van hun gedachtegoed volgt een citaat van de Corinthian Mulier uit het *Jubileumboek KNVB 1889-1939*:

In het Gedenkboek van 1929, hetwelk ik weer eens opsloeg, vind ik op blz. 161 eenige regels over ruw spel. Ik schrijf daar: 'de studeerende jeugd en de eerste standen gevoelen zich meer tot andere sporten agetrokken. Aan wie de schuld?, reeds 5 jaar geleden heb in rigoureuze maatregelen tegen *zeer enkelen*, die als gemeene, gevaarlijke spelers bekend staan aanbevolen,

die buitengemeen streng te vervolgen. Het is geketst. Het gemeene spel is echter nog *verergerd*. De exodus van beschaafde jonge spelers is reeds eenige jaren aan de gang. Het gehalte van de Bondsleden heeft 'n wijziging ondergaan. Wij hebben een deel, het beste deel van onze leden en daarmee het *ethische-hoogstaande* deel van ons interne Bondsleven zien verwaarlozen en die kostbare fractie heeft reeds afscheid van ons genomen. Wat ik voorspelde is geschied. Thans zijn die misdadig optredende typen hoe langer hoe meer op onze velden aan te wijzen. Het directe gevolg is: Het publiek leert begrijpen, dat de "hoge oomes" toch niet zo erg straffen. De toelating van niet uiterst gestrenge bestraffingen te velde, *infecteert het publiek* en de rauwe elementen daarin, belust op knokpartijen en het "winnen" van hun kornuiten, treden *intimiderend* op. De massa buiten de touwen kan desnoods den scheidsrechter wel "vinden" schreeuwt het.⁶

Daarom moet de NVB naar zijn mening al zijn middelen inzetten voor het oplossen van twee ernstige kwalen: het gevaarlijk spel en 'de revolutionaire neigingen van een deel van het publiek'.

De Nederlandsche Corinthians, beweren niet dat de spelers uit de arbeidersverenigingen 'schuldig' zijn aan deze negatieve ontwikkelingen. Dat zijn, zegt ook Mulier, de voetbalbestuurders. Zij willen hun sport, net als in Engeland, groot en populair maken. De bestuurders hebben evenwel kunnen zien dat een dergelijke drang tot popularisering leidt tot ongewenste professionalisering, met alle negatieve verschijnselen die daarbij horen. In onze tijd is dat zichtbaar in vergaande commercialisering en sponsoring, het weghalen van spelers bij andere verenigingen en het onzinnig hoog betalen van deze spelers.

Hockey wordt in Nederland, zeker in Den Haag, gespeeld in kleine clubs die geen enkele moeite doen om hockey populair te maken. In het begin van de jaren twintig telt Nederland dan ook niet meer dan ongeveer duizend hockeyers en evenveel hockeysters. In het interbellum voert HHV-ODIS Combinatie (HOC)⁷ aanvankelijk een conservatieve politiek ten opzichte van de ontwikkeling van de hockeysport. Als in 1926 wordt overgeschakeld op de internationale regels blijft ook HOC aanvankelijk nog met de 'Hollandse regels' spelen. Men vreest dat hockey te populair wordt en daardoor aan gezelligheid en amateurisme zal inboeten. Maar ook HOC gaat, zij het met tegenzin, overstag. Toch neemt HOC daarna nog menigmaal stelling tegen de toelating van clubs 'die het beschavingspeil van de gevestigde hockeywereld dreigen aan te tasten'.

Een spotprent van de Nederlandse Corinthians
Bron: Van Buuren en Mol, 2000'

In de Haagse tennisvereniging Leimonias vindt bestuurder en trainer Scheurleer het slecht voor de spelers van Leimonias als zij meedoen aan de landelijke clubcompetitie, tot 1928 houdt Leimonias zich dan ook hiervan afzijdig.

De Nederlandsche Corinthians staan in dit denken niet alleen.

Al veel eerder (1871) verwijst Tergouw in zijn standaardwerk over de volksvermaken in ons land naar de vechtpartijen onder beoefenaars en supporters van deze volksvermaken.

Miermans ziet dat:

flauwe en ruwe volksvermaken van dat moment als mastklimmen, strooplikken, koekhappen, palingtrekken, hanengevechten, boksen leiden alleen tot woeste opgewondenheid, ruwe zouteloze scherts, en uiteindelijk de panacé...de jeneverfles.⁸

Veblen beschouwt:

de overgave aan de sport, die niet alleen in actieve deelname, maar ook in de gevoelsmatige en morele steun tot uiting komen, is een uitgesproken kenmerk van de nietsdoende klasse, dat zij deelt met de delinquenten uit de lagere sociale klassen.⁹

Morris vergelijkt de voetballer met een jager, een krijger die over grote moed moet beschikken:

Op het moderne voetbalveld komt zoveel geweld voor, dat voor de spelers de opkomst op het veld voor het begin van de wedstrijd al een daad van moed is geworden. Dat blessuredreiging de stamhelden toch niet afschrikt, is te danken aan het feit dat algemeen aanvaard wordt dat geweld nu eenmaal bij sport hoort.¹⁰

Voetbal is oorlog geworden.

En Stokvis denkt dat:

de snelle uitbreiding van het aantal voetballers gedurende de jaren zestig zeventig maakte het binnen de verenigingen moeilijk om alle spelers op sportief gebied even zorgvuldig te instrueren en te vormen. Daar kwam bij dat het verlies aan betekenis van het amateurisme in de sport, ook daarmee nauw verbonden pedagogische opvattingen over 'fair play' aan betekenis inboetten.¹¹

Conclusie

Ik hoop duidelijk gemaakt te hebben dat er zo iets bestaat als 'Haagse sport'. De concentratie van koninklijke familie, de 'nietsdoende' klasse, de politiek-bestuurlijke elite en de top van de zwaarmacht leidde in Den Haag eind 19de en begin 20ste eeuw tot de ontwikkeling van sporten die men in andere steden niet in die mate en met die resultaten beoefent. Dat geldt met name voor paardensport, golf, tennis, schieten en

schermen.

Maar niet alleen de soort sport is van belang, ook de wijze waarop de sport wordt beoefend. Haagse sportverenigingen hebben een sterk sociëteitskarakter. In de Haagse sportbeoefening zijn de nutteloze vrijetijdstijl van de 'nietsdoende klasse', het amateurisme, de kameraadschap en *fair play* de belangrijkste waarden en deze wil men ook beschermen.

En er zijn veel Haagse sportbestuurders die zich nationaal en internationaal intensief hebben ingezet om hun sport te stimuleren. Zoals baron Van Brien van de Groote Lindt voor de paardensport. Niet alleen in die 'Haagse sporten' speelden Haagse ingezetenen een rol. Kolonel Scharroo een erkend paardrijder was bijvoorbeeld lange tijd voorzitter van Nederlandse atletiek unie en van 1924 -1957 IOC-lid. De bekende advocaat en procureur bij de Hoge raad mr. Rueb fungeerde als drijvende kracht in de schaakwereld.

De kritiek van de Nederlandsche Corinthians op de popularisering van 'hun' sport is gezien de ontwikkeling begrijpelijk. De Corinthians zijn misschien conservatief te noemen, maar ze wijzen terecht op de gevaren van de popularisering van de sport. Dat leidt, zeker in hun denken, tot verval van de genoemde waarden in de sportbeoefening en tot ongewenste professionalisering, verruwing en vandalisme. Zij zijn bespot om hun gedachtegoed, maar nuancering is op zijn plaats gezien de nog steeds voorkomende uitwassen in de sport.

Literatuur

Beckers, Th. (1983). *Planning voor vrijheid. Een historisch-sociologische studie van de overheidsinventie in recreatie en vrije tijd*. Wageningen: Vakgroep Sociologie.

Berger, P.L. & T. Luckmann (1980). *Die gesellschaftliche Konstruktion der Wirklichkeit*. Frankfurt a. Main: Fisher Tassenbuch Verlag.

Buuren, W. van & P.-J. Mol. (2000). *In het spoor van de sport. Hoofdpijnen uit de Nederlandse sporthistorie*. Haarlem: Arcadia.

Doorn, H. van (2002). *Het leven gaat er een lichten gang. Den Haag in de jaren 1919-1940*. Zwolle: Waanders.

Franke, E. (1978). *Theorie und Bedeutung sportlicher Handlungen*, Schorndorf: Verlag Karl Hofmann.

Giddens, A. (1984). *The constitution of the society*. Cambridge: Polity Press.

Knop, P. De (1998). *Jeugdsport beleid: quo vadis? De noodzaak van kwaliteitszorg*. Zeist: Jan Luiting Fonds.

Koenen, M.J. & J.B. Drewes (1974). *Verklarend handwoordenboek der Nederlandse taal*. Groningen: Wolters Noordhoff.

Lange, J. (1979). *Handlungsfeld Schulsport. Didaktische Untersuchungen zur Gestalt und Gestaltung von Sport in der Schule*. Z.p

Luypen, W.A.M. (1962). *Existentiële fenomenologie*. Utrecht: Aula Boeken
Luypen, W.A.M. (1969). *Nieuwe inleiding tot de existentiële fenomenologie*. Utrecht: Het Spectrum.

Luypen, W.A.M. (1969). *Nieuwe inleiding tot de existentiële fenomenologie*. Utrecht: Het Spectrum.

Miermans, C.G.M. (1955). *Voetbal in Nederland. Een onderzoek naar de maatschappelijke en sportieve aspecten*. Assen: Van Gorcum.

Moorman, J., K.J.J. Lotsy, Jac. F. Lamey & A. van Emmenes (1939). *Jubileumboek K.N.V.B. Koninklijke Nederlandsche Voetbalbond 1889-1939*. Uitgever onbekend.

Morris, D. (1982). *Spel om de bal. Over tradities en rituelen, spelers en supporters in de fascinerende wereld van voetbal*. Amsterdam:.

Pouw, D. (1999). *50 jaar nationaal sportbeleid. Van vorming buiten schoolverband naar breedtesport*. Tilburg University Press.

Veblen, T. (1974). *De theorie van de nietsdoende klasse*. Amsterdam: Uitgeverij De Arbeiderspers

Rooij, M. (red.) (1964). *Voetballen toen en nu. Bundel opstellen verschenen ter gelegenheid van het 75-jarig bestaan van de K.N.V.B.* Z.p.: KNVB. *Sportlijn* (1998). Gent: Bond voor Lichamelijke Opvoeding

Stokvis, R. (1989). *De sportwereld. Een sociologische inleiding*. Alphen a/d Rijn: Samson.

Vossenbergh, D.A. (1988). *Meningsvorming over sport in de periode 1919-1940; een inventarisatie van standpunten over een nieuw maatschappelijk verschijnsel*. Amsterdam: VU Uitgeverij.

Zandbergen, G. (1996). *Pim Mulier, ijdel maar weergaloos*. Amsterdam: Thomas Rap.

slaglegging tot berichten over de christelijke wandelsport en gymnastiek en tot de uitslagen uit de christelijke voetbal- en korfbalcompetitie; *De Tijd* verdeelt zijn sportkatern tussen berichten over de 'neutrale' en katholieke sportcompetities; *De Tribune* besteedt veel aandacht aan de 'eigen' *Rode Sport Eenheid* (RSE) en aanvallen op de 'burgerlijke' sport en *Het Vaderland* richt zich, zoals we zullen zien, vooral op de kleinere takken van sport die in Den Haag populair zijn, zoals schaken en schermen.

4 Veblen, 1974: 172.

5 Zie onder andere Koenen en Drewes 1974.

6 Mulier, in *Jubileumboek K.N.V.B. 1889-1939*: 152-154.

7 HHV staat voor Haagsche Hockey Vereeniging en ODIS voor Ons Doel Is Scoren.

8 Miermans 1955: 73.

9 Veblen 1974: 225.

10 Morris 1982: 155.

11 Stokvis 1989: 113.

Dolf Pouw studeerde na zijn opleiding tot vakleerkracht LO, onder andere vrijetijdswetenschappen aan de Universiteit Tilburg.. Daar promoveerde hij op het onderwerp 50 jaar nationaal sportbeleid. Werkte bij de Stichting Spel en Sport en het NISB als beleidsadviseur. Dook diep in de geschiedenis van de Haagse sport en lichamelijke opvoeding. Basketball beoefende hij op hoog niveau en bekleedde in die sport vele functies: van trainer/coach tot bestuurder.

Noten

1 Berger en Luckmann 1980: 55.

2 De Knop, in: *Sportlijn* 1998, 5:19.

3 Hierbij moet er op worden gewezen dat in de eerste decennia van de vorige eeuw de sport een prominente plaats in de Nederlandse samenleving weet te verwerven, wat tot uitdrukking komt in de aandacht die de pers aan sport besteedt. Nagenoeg ieder dagblad vult dagelijks enkele kolommen met sportberichten. Maar het aanzien van de sportjournalisten is gering en zij staan onderaan in de journalistieke hiërarchie. In het interbellum zijn er grote verschillen in de verslaglegging door de verschillende dagbladen. *De Telegraaf* richt zich vooral op de populaire takken van sport; het *Algemeen Handelsblad* op cricket en golf; *De Standaard* beperkt zijn ver-